

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПРИКАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНИКА
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ЮРИДИЧНИЙ ІНСТИТУТ**

Кафедра трудового, екологічного та аграрного права

МОРОЗ Г.В.

**МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ З
НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «МІЖНАРОДНЕ ЕНЕРГЕТИЧНЕ ПРАВО» (ДЛЯ
СТУДЕНТІВ ДЕННОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ)**

Івано-Франківськ, 2022

Схвалено на засіданні кафедри трудового, екологічного та аграрного права навчально-наукового юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, протокол № 1 від 31.08.2022 р.

Рецензенти:

Данилюк Л. Р. - кандидат юридичних наук, доцент кафедри трудового, екологічного та аграрного права Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Мироненко І.В. – доктор юридичних наук, професор кафедри цивільного права Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Мороз Г. В. Методичні вказівки для підготовки до семінарських занять з навчальної дисципліни «Міжнародне енергетичне право» (для студентів денної форми). Івано-Франківськ: НН Юридичний інститут Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2022. 10 с.

Посібник розроблений на основі навчального плану НН Юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника і призначений для підготовки до семінарських занять з навчальної дисципліни «Міжнародне енергетичне право» студентів ОП «Міжнародне європейське право» денної форми навчання. В посібнику викладені: загальні методичні рекомендації до вивчення навчальної дисципліни, програма навчальної дисципліни, завдання до семінарських занять, які включають перелік питань, що виносяться на обговорення контрольні питання та завдання для перевірки знань студентів (виконуються письмово). В посібнику подано перелік літератури включаючи систему міжнародних нормативно-правових актів, які регулюють відповідне коло міжнародних енергетичних відносин.

Посібник призначений для студентів, аспірантів, викладачів.

Загальні положення

Стратегічною та однією із основних галузей економіки будь-якої держави є енергетична галузь. Обмін та торгівля енергетичними ресурсами відіграють провідну роль у сучасних міжнародних відносинах. Енергоносії є одними з найважливіших товарів на світових ринках. Водночас, саме проблеми енергетичного розвитку та енергетичної безпеки для багатьох держав, в тому числі для України, є найбільш гострими і такими, що потребують якнайшвидшого врегулювання. Поступове скорочення викопних енергетичних ресурсів, кліматичні зміни, відсутність доступу до централізованих систем енергопостачання в більш ніж 2 мільярдів людей у світі зумовлюють необхідність прискореного переходу до доступної екологічно чистої відновлюваної енергетики. Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 18 серпня 2017 р. № 605-р схвалено «Енергетичну стратегію України на період до 2035 року «Безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність», метою якої встановлено забезпечення потреб суспільства та економіки в паливно-енергетичних ресурсах у технічно надійний, безпечний, економічно ефективний та екологічно прийнятний спосіб для гарантування поліпшення умов життєдіяльності суспільства. На національному рівні, з метою демонополізації енергетичного сектору необхідно, перш за все, ставити питання про розвиток конкуренції, впровадження європейських норм та ринкових принципів роботи в енергетиці. Законодавче регулювання енергетичних відносин має розвиватися на основі активізації міжнародної співпраці та укладення відповідних міжнародних угод, які б спрямувались на реалізацію цілей енергетичної стратегії, забезпечення як національних інтересів України, так і всього міжнародного співтовариства. Важливим аспектом є проведення оцінки зовнішньополітичних позицій України та інших держав з питань енергетики.

Компетентності, якими повинен оволодіти здобувач

- здатність шукати, обробляти та аналізувати інформацію з різних ресурсів;
- здатність використовувати іншомовну літературу у професійній сфері;
- навички роботи в комп'ютерних мережах, збір, аналіз та управління інформацією, навички використання програмних засобів;
- знання та розуміння наукової правничої термінології;
- уміння застосовувати у професійній діяльності положення національного, європейського та міжнародного законодавства, у тому числі міжнародного енергетичного законодавства;
- здатність до здійснення дослідницької діяльності на основі знання та критичного аналізу правових проблем, вміння обирати оптимальні методи дослідження, обробляти результати досліджень, аналізувати їх з урахуванням актуальних наукових і практичних джерел;

здатність кваліфіковано тлумачити та застосовувати норми міжнародного енергетичного права.

Програмні результати навчання

Знання:

концептуальних основ, змісту і основних напрямків міжнародно-правового регулювання енергетичних відносин;

елементів структури міжнародного енергетичного права, якими є міжнародне нафтове, газове, вугільне, електроенергетичне, ядерне право;

міжнародного договірної механізму регулювання міжнародних відносин в енергетичній сфері;

системи джерел міжнародного енергетичного права;

основних проблемних питань міжнародного енергетичного права в доктрині міжнародного права, зокрема питань міжнародної енергетичної безпеки.

Вміння і навички:

вільно оперувати юридичними поняттями та категоріями в сфері міжнародно-правового регулювання енергетичних відносин;

орієнтуватися в законодавстві, яке регламентує міжнародні енергетичні відносини, в тому числі відносини щодо видобування, використання, торгівлі, транзиту, постачання енергетичних ресурсів;

визначати екологічні аспекти використання енергетичних ресурсів;

визначати напрямки забезпечення міжнародної енергетичної безпеки;

правильно тлумачити і застосовувати норми сучасного міжнародного енергетичного права, які регламентують питання міжнародної енергетичної безпеки, залучення іноземних інвестицій у енергетичну галузь, торгівлі і транзиту енергетичних ресурсів, екологічних аспектів використання енергетичних ресурсів, а також інші аспекти, які стосуються міжнародного енергетичного сектору.

Програма навчальної дисципліни

ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ 1.

Загальна частина.

Тема 1. Міжнародне енергетичне право в системі сучасного міжнародного права

Міжнародне енергетичне право: специфіка предмету.

Закономірності розвитку міжнародного енергетичного права. Аналіз сучасної доктрини міжнародного енергетичного права (доктринальні джерела дослідження енергетичної безпеки).

Загальна характеристика суб'єктів міжнародного енергетичного права. Україна як суб'єкт міжнародного енергетичного права.

Тема 2. Система джерел міжнародного енергетичного права

Двосторонні та багатосторонні міжнародні договори, що стосуються регулювання енергетичного сектору.

Юридична природа та зміст Європейської енергетичної хартії.

Договір до Енергетичної Хартії та Протокол до нього. Структура та зміст Договору до енергетичної хартії.

Роль та значення актів міжнародних міждержавних організацій у сфері енергетики, рішень міжнародних конференцій та міжнародних енергетичних форумів.

Тема 3. Принципи міжнародного енергетичного права

Система та зміст принципів міжнародного енергетичного права, їхнє співвідношення з основними принципами міжнародного права.

Загальні та спеціальні принципи діяльності та взаємодії в енергетичній галузі.

Принципи енергетичної галузі щодо окремих сфер енергетики.

ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ 2.

Особлива частина.

Тема 4. Міжнародно-правове співробітництво в енергетичній сфері: закономірності розвитку Історія формування і розвитку міжнародно-правового регулювання співробітництва держав в енергетичній сфері.

Міжнародно-правове регулювання співробітництва держав в енергетичній сфері в рамках СОТ.

Тенденції і перспективи розвитку різноманітних аспектів, пов'язаних із регулюванням відносин в енергетичній сфері.

Тема 5. Формування та реалізація енергетичної політики ЄС та України

Енергетична політика Європейського Союзу: поняття, основні цілі.

Особливості формування спільної енергетичної політики країн ЄС.

Енергетична політика ЄС у контексті російсько-української війни.

Тема 6. Енергетична безпека України та світу: сутність, загрози та механізми регулювання
Поняття та елементи енергетичної безпеки. Принципи забезпечення енергетичної безпеки.
Енергетична безпека як функціональна складова економічної та національної безпеки держави.

Загрози енергетичній безпеці. Проблеми забезпечення української економіки та соціальної сфери енергетичними ресурсами.

Світові тенденції розвитку енергетики.

Тема 7. Міждержавні організації та інститути в глобальній енергетичній системі

Міжнародні організації як суб'єкти глобального управління.

Міжнародні енергетичні організації світового та регіонального рівня.

Групи держав та міждержавні об'єднання в міжнародному енергетичному праві (Міжнародний енергетичний форум, Велика Сімка, Велика Двадцятка). Міжнародні міжурядові організації в сфері енергетики. Організація економічного співробітництва та розвитку Міжнародне енергетичне агентство. Організація держав-експортерів нафти. Міжнародне агентство з атомної енергії. Міжнародне агентство з відновлюваної енергетики. Світова організація торгівлі в міжнародній енергетичній системі. Міжнародні неурядові організації в сфері енергетики.

Тема 8. Міжнародно-правове регулювання екологічно орієнтованої енергетики

Міжнародно-правова джерельна база регулювання екологічно орієнтованої енергетики.

Міжнародне право навколишнього середовища та екологічно орієнтована енергетика: проблеми співвідношення.

Міжнародно-правове регулювання альтернативної енергетики.

Розвиток екологічно орієнтованої енергетики України в системі міжнародних відносин.

Інтеграція екологічної політики в енергетичну політику ЄС та України.

Плани семінарських занять

Семінарське заняття № 1

Тема 1. Міжнародне енергетичне право в системі сучасного міжнародного права

1. Міжнародне енергетичне право: специфіка предмету.
2. Закономірності розвитку міжнародного енергетичного права.
3. Аналіз сучасної доктрини міжнародного енергетичного права (доктринальні джерела дослідження енергетичної безпеки).

4. Загальна характеристика суб'єктів міжнародного енергетичного права. Україна як суб'єкт міжнародного енергетичного права.

Контрольні питання та завдання (виконуються письмово):

1. Обґрунтуйте особливості та специфіку предметного кола питань, що охоплюються МЕРП.
2. Занотуйте декілька базових доктринальних положень про сучасний стан світової енергетичної безпеки.
3. Висловіть власне бачення закономірностей розвитку міжнародного енергетичного права, посилаючись на конкретні аргументи та приклади.
4. Яка специфіка суб'єктного складу міжнародних енергетичних відносин?

Тема 2. Система джерел міжнародного енергетичного права

1. Двосторонні та багатосторонні міжнародні договори, що стосуються регулювання енергетичного сектору.
2. Юридична природа та зміст Європейської енергетичної хартії.
3. Договір до Енергетичної Хартії та Протокол до нього. Структура та зміст Договору до енергетичної хартії.
4. Роль та значення актів міжнародних міждержавних організацій у сфері енергетики, рішень міжнародних конференцій та міжнародних енергетичних форумів.

Контрольні питання та завдання (виконуються письмово):

1. Детально проаналізуйте зміст Європейської енергетичної хартії.
2. Чим зумовлені глобальні виклики забезпечення енергетичної безпеки? Що таке міжнародно-правове забезпечення енергетичної безпеки та на основі яких актів базується?
3. На прикладі Стокгольмської декларації з навколишнього середовища і Всесвітньої хартії природи поясніть суть принципу постійного суверенітету держави над природними ресурсами.

Семінарське заняття № 2-3 (4 год)

Тема 3. Принципи міжнародного енергетичного права

1. Система та зміст принципів міжнародного енергетичного права, їхнє співвідношення з основними принципами міжнародного права.
2. Загальні та спеціальні принципи діяльності та взаємодії в енергетичній галузі.
3. Принципи енергетичної галузі щодо окремих сфер енергетики.

Контрольні питання та завдання:

1. Розкрийте суть принципу постійного суверенітету держави або народу над своїми енергетичними ресурсами як основного галузевого принципу міжнародного енергетичного права.
2. Поясніть зміст та значення наступних принципів МЕРП 1). принцип сталого розвитку; 2). принцип перестороги; 3). принцип «забруднювач платить»; 4). принцип рівності між поколіннями.
3. Які саме принципи є спеціальними галузевими принципами міжнародного енергетичного права? З'ясуйте їх особливості.

4. Підготуйте коротку доповідь на тему «Принципи загального міжнародного права - фундамент правового регулювання міжнародних енергетичних відносин».

Семінарське заняття № 4-5 (4 год)

Тема 4. Міжнародно-правове співробітництво в енергетичній сфері: закономірності розвитку

1. Історія формування і розвитку міжнародно-правового регулювання співробітництва держав в енергетичній сфері.
2. Міжнародно-правове регулювання співробітництва держав в енергетичній сфері в рамках СОТ.
3. Тенденції і перспективи розвитку різноманітних аспектів, пов'язаних із регулюванням відносин в енергетичній сфері.

Тема 5. Формування та реалізація енергетичної політики ЄС та України

1. Енергетична політика Європейського Союзу: поняття, основні цілі.
2. Особливості формування спільної енергетичної політики країн ЄС.
3. Енергетична політика ЄС у контексті російсько-української війни.

Контрольні питання та завдання:

1. Визначте цільові параметри енергетичної безпеки України.
2. Підготуйте доповідь на тему: «Формалізація та законодавче закріплення механізмів забезпечення енергетичної безпеки».
3. Здійсніть огляд законодавства України щодо регулювання енергетичної безпеки.
4. Підготуйте доповідь на тему: «Місце енергетичної безпеки у забезпеченні національної безпеки України».
5. Політика Європейського Союзу щодо України в умовах російсько-української війни: розкрийте суть питання.
6. Визначте тенденції розвитку теоретичних засад досліджень у сфері енергетичної безпеки України.

Семінарське заняття № 6-7 (4 год)

Тема 6. Енергетична безпека України та світу: сутність, загрози та механізми регулювання

1. Поняття та елементи енергетичної безпеки.
2. Принципи забезпечення енергетичної безпеки.
3. Енергетична безпека як функціональна складова економічної та національної безпеки держави.

Тема 7. Міждержавні організації та інститути в глобальній енергетичній системі

1. Міжнародні організації як суб'єкти глобального управління.
2. Міжнародні енергетичні організації світового та регіонального рівня.
3. Групи держав та міждержавні об'єднання в міжнародному енергетичному праві (Міжнародний енергетичний форум, Велика Сімка, Велика Двадцятка).
4. Міжнародні міжурядові організації в сфері енергетики.
5. Організація економічного співробітництва та розвитку Міжнародне енергетичне агентство.
6. Організація держав-експортерів нафти.
7. Міжнародне агентство з атомної енергії.
8. Міжнародне агентство з відновлюваної енергетики. Світова організація торгівлі в міжнародній енергетичній системі.
9. Міжнародні неурядові організації в сфері енергетики.

Контрольні питання та завдання (виконуються письмово):

1. Визначте структуру міжнародної енергетики.
2. Якими ознаками повинні бути наділені міждержавні організації ?
3. Окресліть існуючі проблеми взаємовідносин між виробниками і споживачами енергетичних ресурсів.
4. Обґрунтуйте необхідність створення міжнародної правової системи регулювання енергетичних ринків.

Семінарське заняття № 8 (4 год)

Тема 8. Міжнародно-правове регулювання екологічно орієнтованої енергетики

1. Міжнародно-правова джерельна база регулювання екологічно орієнтованої енергетики.
2. Міжнародне право навколишнього середовища та екологічно орієнтована енергетика: проблеми співвідношення.
3. Міжнародно-правове регулювання альтернативної енергетики.
4. Розвиток екологічно орієнтованої енергетики України в системі міжнародних відносин.
5. Інтеграція екологічної політики в енергетичну політику ЄС та України.

Контрольні питання та завдання:

1. В чому полягає проблема співвідношення потреб енергетики й захисту навколишнього середовища?
2. Обґрунтуйте потребу розробки та прийняття консолідованого міжнародно-правового документа з питань альтернативної енергетики.
3. Охарактеризуйте зміст таких документів: Рамкова Конвенція ООН про зміну клімату та Кіотський протокол.
4. Підготуйте доповідь на тему: «Розвиток міжнародно-правового регулювання альтернативної енергетики».

Література:

1. Кориневич А. О. Місце міжнародного енергетичного права у системі сучасного міжнародного права: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2011. 224 с.
2. Право Європейського Союзу / за ред. В.І. Муравйова. Кн. 4. К. : Ін Юре, 2016. 400 с.
3. Дікарев О. І. Стратегії ресурсної дипломатії в рамках чотирикутника: Сполучені Штати Америки – Російська Федерація – Китайська Народна Республіка – Європейський Союз. Монографія. Київ : Юристконсультант, 2014. 304 с.
4. Ковальчук Т. Г. Щодо співвідношення екологічного, природоресурсного та енергетичного права України. *Співвідношення екологічного, природоресурсного, земельного та аграрного права*: матеріали до круглого столу 9 грудня 2011 р. / за заг ред. А.П. Гетьмана та М.В. Шульги. Х.: Національний університет «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого», 2011. С. 52-58.
5. Селеверстов С. С. Энергетическое право Европейского союза. М.: Аспект Пресс, 2014. 288 с.
6. Білоцький С.Д. Міжнародно-правове регулювання у сфері екологічно орієнтованої енергетики : автореф. дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.11. Київ, 2016. 40 с.
7. Рибнікова Е.Ю. Господарсько-правове стимулювання використання відновлюваних джерел енергії в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.04. Одеса, 2018. 20 с.
8. Григор'єва Х.А. Розвиток альтернативної енергетики як фактор перегляду методологічних засад регулювання аграрних, земельних та екологічних правовідносин. Актуальні правові проблеми інноваційного розвитку агросфери : збірник матеріалів науково-практичної конференції (м. Харків, 20 лист. 2020 р.) / за ред. А.П. Гетьмана, М.В. Шульги, Т.В. Курман. Харків : Юрайт, 2020. С. 130–135.
9. Конференція ООН з проблем середовища, оточуючого людину. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki>.
10. Декларація Конференції Організації Об'єднаних Націй з проблем оточуючого людину середовища. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_454.
11. Декларація Ріо-де-Жанейро щодо навколишнього середовища та розвитку ООН : Міжнародний документ від 14.06.1992. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_455.
12. Статут Міжнародного агентства з відновлювальних джерел енергії (IRENA). URL: http://www.irena.org/documents/uploadDocuments/Statute/Statute_RU.pdf.
13. Екологічне право України : навчальний посібник / за ред. проф. І.І. Каракаша, д.ю.н. Т.Є. Харитонової, к.ю.н. А.І. Черемнової. 1-е вид. Одеса : Гельветика, 2018. 408 с.
14. Бенедик Я.С. Організаційно-правовий механізм міжнародного співробітництва у сфері використання відновлюваних джерел енергії : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.11. Харків, 2016. 258 с.
15. Рамкова конвенція Організації Об'єднаних Націй про зміну клімату : Міжнародний документ від 09.05.1992. Офіційний вісник України. 2012. № 83. С. 198. Ст. 3381.
16. Кіотський протокол до Рамкової конвенції Організації Об'єднаних Націй про зміну клімату : Міжнародний документ від 11.12.1997. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_801.
17. Чіпко М.В. Міжнародно-правове регулювання співробітництва держав у сфері використання відновлюваної енергетики : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.11. Одеса, 2017. 237 с.
18. Договір до Енергетичної Хартії та Заключний акт до неї. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_056.
19. Чіпко М.В. Міжнародно-правове регулювання співробітництва держав у сфері використання відновлюваної енергетики : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.11. Одеса, 2017. 27 с.
20. Білоцький С.Д. Правове регулювання використання відновлюваних джерел енергії в рамках Європейського Союзу. Актуальні проблеми міжнародних відносин. 2012. Вип. 105. Частина I. С. 58–66.

21. Directive 2001/77/EC of the European Parliament and of the Council of 27 September 2001 on the promotion of electricity produced from renewable energy sources in the internal electricity market. Official Journal of the European Union. 2001. L 283. P. 33–40.
22. Про сприяння використанню біопалива або іншого відновлюваного палива для транспорту : Директива Ради 2003/30/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 08.05.2003. URL: http://sae.gov.ua/documents/dyrektyva_2003_30_ES.pdf 202.
23. Directive 2009/28/EU of the European Parliament and of the Council of 23 April 2009 on the promotion of the use of energy from renewable sources and amending and subsequently repealing Directives 2001/77/EU and 2003/30/EC. Official Journal of the European Union. 2009. L 140/16. P. 39–85.
24. Договір про заснування Енергетичного Співтовариства : Міжнародний документ від 25.10.2005. Офіційний вісник України. 2011. № 32; 2011. № 1. Ст. 1. С. 136